

щоби підготувати молоді покоління гонити за пригодами, багатими на вітаміни, і за щастям, цією шляхотною дичиною. Хай навчать цю молодь, що ніщо так дорого не коштує, як забезпечення від ризику і що ніщо не є таке даремне, бо воно не хоронить проти ризику війни чи революції.

В соціалістичній державі Інків, випадок і властивий йому непорядок зникли; статистика знищила неспокій. Кожен громадянин погодившись з тим, що він нічого не виграє, був певен, що нічого й не втратить. Ця досконала організація колективної забезпеченості, цей комуністичний сибаритизм взаємності, протривав століття; але завалився протягом кількох годин, коли тікаючи з задушливої атмосфери середньовічної Іспанії, з'явився на шпильях Анд „ризикант“ Пізаро. Нарушення рівноваги між стоячими водами найменшого зусилля і бурливим потоком завойовання. Це правда що Інки знищили голод, кожний одержував свою щоденну порцію борошна, але цей розслаблюючий режим віддав їх беззахисних в пазурі великих хижаків, їхже панування триватиме так довго, як довго існуватимуть ті, для яких життя лише тоді чогось варте, коли його безнастанно ставляється на карту. (З французького І—й)

дм. донцов.

По трупах ілюзій

Рік минулий був рік роздоптаних ілюзій.

Від вибуху великої війни живемо ми під знаком чотирох вершників з Апокаліпса.

Спершу «кінь гнідий», а хто на нім сидів, з'явився, «щоби забрати мир з землі, і дано йому меч».

Потім меч зломано, прийшов мир, але з ним — «кінь блідий, а хто сидів на нім, дана йому влада забивати не лиш мечем, а й голодом і смертю»...

А під копитами тих вершників — лягли роздоптані сподіванки й омани людий, що дивилися на дійсність крізь окуляри іділії.

Якою свіжомолодою виглядала омана демократії! Війна за «свободу, рівність і справедливість» проти монархічної реакції, 14 заповідей Мойсея з Білого Дому у Вашингтоні! Весна народів! Самоозначення! Навіть на збляклих лицах старої повії — царської Росії відблиском румянця заграли ті чарівні гасла.

А потім наступало вимряне царство юрби. Трони тиранів лежали в руїнах, а на нових — засіли «представники народа» — Еберти й Ерцберґери, з їх тією — Барматом; Бенеші, що, визволяючи Чехію, не забули хопити по дорозі й Закарпаття, і інші. Це були часи, коли сказилися від перемоги найпотульніші ліберальні вівці, коли гуманні очі визволених демократів жадібно нищорили по океанах — за новими Св. Оленами, доб можна було прикувати повергнутих тиранів, насолодитися почуттям помсти.

Це були часи, коли високо на політичнім овиді заблєсла нова ілюзія, нова зірка провідна — Ліга Народів, не столковисько деспотів, як в 1815 році! Парлямент вільних народів — чистих і нечистих, вільні з вільними й рівні з рівними, білі з чорними й жовтими, — лев з ягнятом, орел з гвєною і тигр з ослом, переможці — одесную, подолані — ошую, живий символ вічного братерства народів...

А якою блискачкою була омана соціалізму. Цеж було завершення довгої еволюції. Спершу стручено з трону Саваофа, не щоби посадити нового Бога на порожнім місці, лише щоби увільнитися від страшного тягару — віри... Потім прийшла черга на «царів і панів», не на те, щоб самим запанувати, лише щоби увільнитися від страшного тягару обов'язку... Нарешті соціалізм! Асекурація від всіх можливих нещасних випадків, спільна касарня-притулок для калік, ледарів і дурисвітів, з загальним правильником, який дозволяє думці — не думати, а волі — не воліти... Соціалізм, особливо так популярний у нас, в країні «майже-соціалістичного» січового братства, в країні «нації без буржуазії», й апотеози неробства.

А потім — ще краща ілюзія паціфізму. Війна і свари — щезнуть, «мир буде на землі і щастя в людях». Це були часи — коли яскраві й чесні тіні великого минулого — або потоплено як Кіченера, або звязано й убезвладнено хмарою ліліпутів, як Клемансо; коли на сцені міжнародної європейської ревії прийшла точка кльовнів; коли маґ і чарівник слова (яке йому заступало думку), безсмертний Аристід проголосив велике слово: La Paix! А з ним на чолі ціла отара нацифістичних «єресьів», — слідом за своїм «метром» — радісно бляло: раіх, раіх, раіх,! — Хочби під ним сконали цілі народи. І світ оплескував їх.

Опріч Бріана, паціфістам удалося випродувати ще одне чудо: нову Ваймарську державу, коли на приказ Фоша і 2-го Інтернаціонала воскресла стара Німеччина 1848 року, Німеччина Гайме і Берне, адораторів чужого і хулителів свого народу, коли в бездоннім потоці слів нарид Шуберта і Гете простягав руку згоди сусідам, затримуючи собі царство поезії й музики, офіруючи Французам — царство земне, Англіїцям — царство над морями.

А на Сході творилася своя власна — московська, «домотканная», Ліга Народів — Союз Соціалістичних Республік, що ніс мир і визволення всім народам, яким ще не встиг скрутити карк новий Іслам. І від принадного голосу московської Цірцеї — стенові тигри наші обертаялися в безрог, дістаючи як дар з ласки — замість предківських вольностей — «пайок», «укрмову» і «жліпощу» в совбудинках або на цвинтарі.

«Все ожило, усе загомоніло... Заступники народу полетіли до Спа, до Генуї, до Льокарна. За зеленими столами в Женеві засіли підтопані бонци з 2-го Інтернаціоналу — перший амант Гюїсманс і комічна старуха Вандервельде, а на сірім кінці — чемні й послухні пирятинські марксісти, зсоціалізовані сини отців «благочинних» і малоросійських кулаків, нараджуючись, як вратувати світ і жидівство (а потім, може, й Україну) і яку буржуазію просити помогти доконати їх вікопомного діла.

Тим часом, як в старій столиці царів засідав собор нової, єдиноснасенної церкви-комунізму в катедралі на Красній Площі, де — як у Св. Петра в Римі — стояли ряди сповідальниць для кожного язика, щоб сповідався в рідній мові; при чім не забуто і хохлів, які хмарами летіли до нової святині, щоби дістати — розгрішення, а частіше покуту, і де збиралися всі бувші люди: бувші міністри, отамання сивоусе і безусе, прилапане на горлічім вчинку, автокефальні єретики, новонавернені нетверді у вірі нудісти, покаяні бувші партнери при спільнім столі — генерала Гофмана і графа Черніна в Берестю, збольшевичені кавалери доколінного оселедця, забукані піти, що не на властиву адресу Оди стругали... Одним словом всі трудащі і обремененні, знесплені, зтуманілі, зальякані, примусові й добровільні кастрати, змалку привчені шукати полярної звізди на півночі Ілґілки на півночі.

А тут — повстала теж нова секта моралістів (фарисеїв і саддукеїв) тих, що прокляли минуле свого народу і своє, на рани його наплювали, що видвигнули гасло — «ратуйтеся хто може!» І — як може: у товариша Йоффе, у Ватикані, у комуністів, у консерватистів, де лиш є спасенний дах, щоби за обшивку не капало. Виглядали, як маняки на спирітничнім сеансі, що викликали неіснуючих духів неіснуючих спасителів і кожде белькотіння несумлінних аранжерів сеансів — тріумфально толкували як нове откровення... Світ збожеволів і мов сліпий за кожду ліхтарню, чинлявся за кожду нову оману, що привидом розпавалася в імлі...

Та ось прийшов момент, коли омани показалися — оманами, при-

види — привидами, а пітії — дурисвітами, сподіванкиж — болотяними вогнями. А замість ангела-хранителя злився отой «ангел безодні» про якого говорить св. Йоан і який носив таку симптоматичну латинську назву — *Exterminans*. Він спалив віру маловірів, розторожив омани ступавілих, обдер наш світ з усіх його словесних оздоб.

Поволі наступало отверезіння, але найбільш до нього спричинився рік 1933: не один-бо не поховав стільки ілюзій, як він.

Весна народів, демократія та її діло — Версаль! Скільки надій! Нова доба! А вийшло, що була це стара *Sainte Alliance* з 1815 р., що тримала в послулу збунтовані народи. Що замість Метерніха та Несельроде, європейським джез-бендом диригували Пуанкаре й Льюїс Джордж — це змняло декорум, не суть. Як і тоді — були дурисвіти й одурені.

А внутрі країн, там де прийшли до влади демократично-соціалістичні горлаї, — як у ваймарській Німеччині і в повесній Франції, плондруючи матеріальні ресурси країни, зажили вони коштом дійсно працюючих незгірш від старих феодалів. Нові демократичні конгрегації, експропріюючи нарід на користь кліки, й плазуючи — як в шайдеманівській республіці — перед сильними ззовні, в нічмі не ріжнилися від кольоніальних «суверенів» під європейським протекторатом. Мірка переповнилася — і то навіть у Франції, де Тарде зітхав за гільотиною на нових демократичних маркизів, а поміркований „*Candide*“ в уста парламентаристів, шукаючих «спасителя», вкладає зухвалий запит — «А чи не спробувати з ван-дер-Люббе?», чи не пустити з димом цілий той демократичний балаган на *Palais-Bourbon*? Засівши до столу, під стіла скинули нові можновладці свої прекрасні, безпотрібні тепер, ключі. Бо ключі, що обернулися проти них, нагло стали з добрих — злыми.

Приснула як мильна булька — й друга ілюзія, Ліга Народів. Цей шановний ареопат — що мав запобігти всім войнам й конфліктам, не запобіг ані греко-турецькій війні, що тревала два роки (1921—22), ані воєнці російсько-китайській, ні війні манджурській, що тяглася понад рік та грозить вилятися в ще грізніші форми, ні війні в Полудневій Америці за Чако... Її мирні починання на конференціях — для роззброєння, для економічної й монетної стабілізації, скінчилися нічим; дві такі держави як Північна Америка й СССР. — ніколи не вступили до Ліги, а дві інші — Японія й Німеччина, з неї виступили. Італія готова зробити те саме, а 18 держав-членів Ліги залагають з своїми внесками на суму 70 мільонів франків... Ті, хто хотів зробити із «взнеслої ідеї» Ліги — інструмент в своїх руках — здемасковані, ті хто мав бути тим безвольним інструментом — полапалися на хитрій грі...

Виганьблена, осміяна конас й третя «прекрасна» ілюзія — соціалізм. Втіленням всіх гуманних й людолобних стремлінь була ця пишна та файна ідея. А заговорила голосом ненависти. Пролетарські поети (не комуністичні, а з соціалістичного «Форвертсу», гл. ч. 27 м. р.) — як Курт Доберер складають гимни до бога ненависти, бо «ненависть гострий зібр і робить твердими руки» *der Hass!* А ціла преса тої секти — вторусе хором, і — в імя свободи — хочуть накинути народові пановання нечисленної його верстви, і схилють голови перед деспотією на Сході... І для них теж: гуманність і рівноправність — гасла добрі, — коли служать їм, злі — коли їм шкодять.

Ще скорше здемасковано прекрасне гасло пацифізму. Бо вже знова вагітна земля новими конфліктами. А ріжниця між світом 1914—1918. хіба лиш та, що тоді війна обмежувалася — назагал — одним континентом і одним океаном, а тепер загроза її перенеслася й на Паціфік, а з землі — крім того ще й на небо. І горячково світ, забувши про трактати, дозброюється, хоч слово «мир» не сходить з уст панів світа, і навіть з уст Леона Блюма, який, хоч соціаліст і пацифіст, але — як семіт — з антисемітом Гітлером миритися не хоче.

Єдиною оазою мира — було (так він бодай твердив) — СССР. Але й він — оснувавши свою владу — пішов на світ *ferro ignique*. І з жахом протирали очі зведені блискучою марою: це таке світло із востока?

Як так можна поневіряти великі тіні учителів великого народу — Толстого й Достоевського і інших? Хіба ви не одідичили від них ваші моральні ключі? Зле читали, відповідали їм новітні циніки, і розгортали гуманного «страдальця за людскість» Достоевського: «Війна в наш час необхідна, без війни провалиться світ, або щонайменше обернеться в якісь дриглі, в яєсь підре болото»...

А зрештою — як мир, то мир! І на Сході повставав Рах Moscovitica, нова Ліга Народів, СССР. А в її статуті написано, що зле, що добре. Добре — коли ми в союзі з буржуями контрреволюціонерами й фашистами, зле — коли в союзі з ними ви (казали нам)... Добре коли ми простягаємо руку помочі до «капіталістичних рекин», зле — коли ту руку простягаєте ви... Добре коли самоозначаються народи, що хочуть вступити до нашого «союзу», зле — коли ті, що хочуть з нього вступити... Зле, коли ви їдете переговорювати з імперіалістами до Берестя, добре — коли це робимо ми, їдучи до Вашингтону, Парижу чи деінде... Ми відступили від наших ключів? Ми не побороємо капітал? Алеж це як! Тільки не той з Вол Стріт чи з Сити, а той, який в особі українського кулака збудував собі міцний бастион в Пирятині й Конотопі. Що ми замість одної запровадили другу диктатуру, порушили заповіді демократії, свободу виборів? Алеж ще славний неаполітанець Карачьоло ствердив, що російський трон не є ані дідичний, ані елекційний, лише — окупаційний. Так було за всіх Петрів, Катерин і Микол, так є і в СССР. Хто винен, що хохли такий іділичний, недогадливий наряд і вірять в ключі, замість в — силу факту і в факт сили?...

Світ потемнів в очах легковірних, земля їм захиталася під ногами. Невжеж у світі все мана і на землі ніде нема святині? Замість соціалізму — культ ненависти? Замість пролетарської рівноправности — чисті й нечисті? Замість інтернаціоналізму — Євангелія голої сили? Защож вчепитися? З жахом констатували: що для них, легковірних:

І війна — катастрофа, і мир.

І милітаризм — біда, і паціфізм; ні Вільсон про них не подбав, ні Ворошілов ні Рах Moscovitica.

І Клемансо — відвів, Герію з Блюмом; і Микола і Ленін.

І Ваймар — помітував ними, і новий Пондам (зчому їх Гітлер не визволяє?!).

І в капіталізмі смерть, — і в комунізмі.

І православя їм вороже, і Ватикан їх не пестить, як належиться.

І з Лігою зле, і без неї кепсько.

І союз зі Сходом на добре їм не виходить, ані союз із Заходом.

Хоч верть круть, хоч круть верть, а в черепочку смерть. Світ вкрився темрявою, а на овиді зявився Ангел Безодні, що йому на імя Exterminans іхаючи в провалля, устелене трупами оман...

Тоді на розчавлених чоботом життя — напала гістерика: бо «вже такий поганий час настав», такого лиха «злюща доля натворила», що просто жах, Содом і Гомора! Бо вже «ціла земля на божевілля хвора», бо вже не знати яких до неї кликати «лікарів», бо страх «щоб висті до решти не здурів, не здичавів і не пропав на віки»...

Хто дивиться на світ крізь рожеві шкла іділії, для того дійсно наступає кінець. Для когож світ є таким, як його створив Бог, той благословляйте рік, який задусив одну по одній зводничі оmani. Добре, що оmani стали трупами. Ані інші не морочитимуть нам ними голову, ані ми не дуритимемо себе марними сподіванками. Життя творять не гасла, а люди. Сильним — всі паціфізми й милітаризми, капіталізми й соціалізми, як освоені бестії покійрно стелються до ніг. Слабим — не врятуватися від їх пазурів, якуб відданість тим гаслам вони й не виявляли. На світі дійсно все мана, окрім одної річи — волі життя. Волі яка не дає себе вести на паску жадному ключеві, лиш їх — запрятає на службу собі; яка ні над собою не знає жадних абсолютів, ані не прагне себе нічим виправдувати. Якій і пекло, що йде за апокаліптичним їздцем, не заїмпує й з рівноваги не виведе.

Волею насичений світ, обдертий з глухих масок різних ідеологій: острим, відсвіжуючим повітрям гірських шпилів. Хто хоче дихати ним мусить мати міцні легені, або — згинути. Коли все хирляве в нашій життєвій задуситись в цім повітрі, не ми жалуватимемо за ним, ані за його нужденними омадами-потіхами.

Без тягару ілюзій, по трунах їх, легше підемо вперед.

М. Л.

З пресового фільму

Шевченка наші високоетичні новозорянці вже стягнули з постументу („анархіст“!). Тепер черга на другу великість нашої літератури — на Лесю Українку. В числі від 10. XII. Нової Зорі читаємо: „учениці фахової школи С.С. Василянок у Львові уладили в салі гімназії при вул. Длугоша академію в 20-літні роковини смерті Лесі Українки... Одначе мимоволі насувається питання, чи добре ширити серед нашої молоді культ Лесі Українки? (підкр. наше—М. Л.) Цим питанням займемося докладніше, бо це справа поважна... Аргументації? Її нема і не може бути. Але ось в „творі“ О. Назарука — „Галицька делегація в Ризі“ читаємо: „той злуки боялися і то слушно“ (ст.15), бо проти неї промовляв „здоровий інстинкт ...Галицької землі, котра всею душею дрижала...“, що може бути психологічно окупована сходом, все одно під яким прапором наступав той схід, червоним чи жовто-синім“ (ст. 43)... Жовто блакитний Схід — це для назаруків — зараза хочба назіть виявлялася в творчості Лесі Українки й Шевченка. Не — зараза — це очевидно творчість Назаруків, Кучабських, ну і ...Зоценка. Бо чи добре ширити у нас творчість Зоценка — над тим новозорянці не пригадалися... Звертаємо увагу ширших кол на цю цікаву „еволюцію“ високоетичних новозорянців. Недовго — кожний, хто читатиме кобзаря чи Лесю Українку — дістане тавро анархіста і ворога нації...

—:—

В жидівській Хвілі (26. 8. м. р.) про реферат п. Нагума Соколова, а в тім рефераті високошановний пан Нагум м. и. сказав: „Маємо ще одну точку стичности з совітським урядом — зусилля того уряду сколонізувати жидів на ріллі“. Так і занотуємо собі — для пригадки. Але коли панове Нагуми — цілком зрозуміло — тішуться, що совітський уряд віддає в посідання їх земляків землі українського селянства, то які „точки стичности“ з Соколовими мають наші радикали, що їх завзято беруть в оборону?

—:—

З нагоди статті про українську справу в „Нашій Пшишлосці“ сумує Нова Зоря (10. XII.) — „Націоналізм польського консерватизму (і куди лиш не проліз отой гемонський націоналізм? — М. Л.) дуже утруднює, коли взагалі не унеможлиблює, також координацію і кооперацію і навіть контакт консервативних елементів українських з польськими в ім'я того, що для тих елементів повинно бути важніше, ніж націоналізм“...

Говорила небіжечка до самої смерті! Винниченки переконували Керенського і лібералізм російський, що для нього отой лібералізм „повинен бути важніший ніж націоналізм“... Левинський і Шумський переконували Леніних, що для них отой „комунізм повинен бути важніший ніж націоналізм“... А тепер українські консерватисти... Не можна нарікати, що українська політична думка дуже богата на концепти.

В тім самім часописі знаходимо розідку про „Націю і Державу“ (3 і 7. XII.).

По цитаті з одного часопису, автор додає: „ще ліпші „квітки“ божевільного націоналізму можна визбирати з книжки Дондова „Націоналізм“. Щож, кожний визбирує що йому до смаку: нормальний — нормальне, божевільний — божевільне...“

—:—

Діло (14. XII.) приносить радісну звістку — „як зачуваємо з новим роком появляться у нас нові літературні журналі“. Газета підкрес-